

Chce
wiedzieć
Boga

Ojciec Maria Eugeniusz w Sajgonie (Wietnam), luty 1964

Błogosławiony
Maria Eugeniusz
od Dzieciątka Jezus

Chce widzieć Boga

Przekład
Agnieszka Kuryś

Kraków 2026

Tytuł oryginału

Père Marie-Eugène de l'Enfant-Jésus OCD, *Je veux voir Dieu*

© Copyright by Éditions du Carmel, Tarascon, 1949

© Copyright by L'Olivier, F- 84210 Venasque, 2014

© Copyright for the Polish edition by

Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2026

Przekład

Agnieszka Kuryś

Redakcja naukowa

Michał Mrozek OP

Współpraca

Maria Michalik, Anna Stokłosa

Konsultacja językowa

Annick Cataldi

Redakcja i korekta

Iwona Pawłowska

Okładka

Katarzyna Malada,

Paweł Matyjewicz

Design & dtp

Paweł Matyjewicz

Fotografie bł. Marii Eugeniusza

© L'Olivier, F- 84210 Venasque

Imprimi potest

Tadeusz Florek OCD, prowincjał

Kraków, dnia 30 lipca 2025 r.

nr 136/2025

Wydawnictwo Karmelitów Bosych

31-222 Kraków, ul. Z. Glogera 5

tel.: 797 002 373, 797 002 374

e-mail: wydawnictwo@wkb.krakow.pl

www.wkb-krakow.pl

www.karmel.pl

ISBN 978-83-7604-760-7

Druk i oprawa: Drukarnia Skleniarz

Wprowadzenie do przekładu polskiego

Niniejsza książka stanowi obszerną i wnikliwą analizę etapów, jakie przemierza człowiek w drodze do Boga. Opis tego rodzaju może się wydawać całkowicie niemożliwy lub z góry skazany na subiektywność. Wszak duchowe doświadczenie każdego człowieka jest bardzo osobiste i niepowtarzalne. Błogosławiony o. Maria Eugeniusz opiera swoje rozważania na pismach i doświadczeniach wyjątkowych Świętych. Chodzi szczególnie o św. Teresę od Jezusa, św. Jana od Krzyża oraz św. Teresę od Dzieciątka Jezus. Wszyscy oni zostali najgłębiej uznani przez Kościół nie tylko w aspekcie świętości ich życia, lecz także w zakresie głębi ich nauczania. Zostali oni bowiem włączeni do grona Świętych Doktorów Kościoła.

Błogosławiony o. Maria Eugeniusz właśnie w ich doświadczeniu i pismach szuka syntezy duchowości. Już na początku książki możemy znaleźć szkic tej drogi duchowej, ujętej w formie syntetycznego przedstawienia poszczególnych etapów, które wyznaczają także strukturę tej książki. Jest to droga od nawrócenia i początków życia duchowego po szczyty świętości. Autor chce nam przekazać autentyczny przewodnik w drodze duchowej. Opis dynamiki i cech poszczególnych etapów tej drogi wynika ze starannej analizy duchowego doświadczenia wspomnianych świętych w teologicznym świetle wiary i nauczania Kościoła.

Autor *Chcę widzieć Boga* wyjaśnia, że droga duchowa nie ma charakteru linearnego. Bardziej przypomina ludzkie dojrzewanie, któremu towarzyszą okresy intensywnych przemian, związanych z tym kryzysów i wyzwań, które otwierają przed

człowiekiem nowe możliwości, jak również nieznane wcześniej pokusy i trudności. Praca ta stanowi owoc długiego dojrzewania jej błogosławionego Autora. Wyjaśnia on trudności i nasuwające się człowiekowi różne pytania i wątpliwości, odnosząc się do Świętych w świetle wielkiej Tradycji Kościoła. Widać w tej książce zmaganie się człowieka w drodze do Boga – zmaganie, w którym istnieje także wiele niepewności oraz poszukiwań, mniej lub bardziej fundamentalnych czy złożonych, dotyczących subtelnych reguł kierujących wewnętrznym wzrostem człowieka, zarówno rozwojem, jak i pytaniem o duchowe zagrożenia czy pułapki.

Jest to próba praktycznego zrozumienia duchowej mądrości, wyrastającej z doświadczenia głęboko zaaprobowanego przez Kościół. Jest to wytrwałe zgłębianie pism w poszukiwaniu zrozumienia najbardziej podstawowych praw odnoszących się do tego, co jest tak bardzo subtelne i nieuchwytne – pogłębiania się relacji z Bogiem, przechodzenia przez kolejne etapy duchowego wzrostu. Ojciec Maria Eugeniusz pisze nietypowy i przemyślany podręcznik, adresowany do tych, którzy pragną zgłębiać Boże drogi, którzy pragną uporządkować także swoje rozumienie praw rządzących tą szczególną relacją, która odnosi się do Boga. Autor medytuje nad drogą duchową, zapraszając czytelnika do tego, aby włączył się w jego wywód. Swoją refleksyjną wiarą i wiedzą przekazuje nam i zgłębia te obszary, które są zwykle poza krawędzią naszej świadomości. Chodzi wszak o kontakt z żywym Bogiem.

Książka przedstawia pewien schemat drogi duchowej, ale nie stanowi on sztywnego gorsetu. Zamiast tego pokazuje pewne ogólne prawidła, gramatykę zbliżania się do Boga, podpowiadając, że zmiany w strukturze duchowego doświadczenia mogą być czymś jak najbardziej normalnym i właściwym. Ułatwia to człowiekowi porzucenie obaw, które mogą wynikać ze zbyt uproszczonej wizji życia duchowego. Autor nie pretenduje jednak do tego, aby jego schemat życia duchowego był tym jedynym i ostatecznym. Jest to raczej szkic drogi duchowej przypominający stare mapy: mają one charakter orientacyjny, ale właśnie dla-

tego, że ruszamy w rejony zupełnie nam nieznane, są one na wagę złota. Autor chce nam pomóc w tej podróży w duchu wiary i miłości do tradycji i nauczania Kościoła, ukazując wspólnotę osób wierzących jako punkt docelowy świętości.

Warto też zaznaczyć jeden techniczny szczegół. Błogosławiony ojciec Maria Eugeniusz korzystał bowiem z francuskich przekładów dzieł św. Teresy od Jezusa czy św. Jana od Krzyża, które w odróżnieniu od naszych przekładów są napisane bardziej współczesnym językiem, mniej stylizowanym czy technicznym. Z tego tytułu w oryginale niniejszego dzieła widać od razu zbieżność i płynne przenikanie się stylu samego autora oraz cytowanych przez niego źródeł. Prowadząc z nimi nieustanny dialog, Błogosławiony próbuje w całościowy i współczesny sposób przedstawić ich przesłanie duchowe, uwzględniając czasem także dostępne mu wyniki badań naukowych. Dla zachowania tego aspektu zdecydowaliśmy się na dodatkowy wysiłek w postaci rewizji przekładu cytatów z dzieł karmelitańskich Świętych pod tym kątem. Dlatego wiele cytatów zostało przełożonych na podstawie francuskiej wersji tekstu, z wykorzystaniem w różnym stopniu istniejących już przekładów tych dzieł. Pozwoliło to jednak lepiej oddać ducha oryginału, który sprawia wrażenie dzieła współczesnego, przekazującego nam ważne treści także w nowy sposób. Warto docenić wyjątkowy walor przekładu tej książki dokonanego przez Agnieszkę Kuryś. Praca nad nim trwała wiele lat. Niniejszy przekład wiele zawdzięcza także Marii Michalik oraz Annie Stokłosie, z którymi razem wytrwale i przez wiele miesięcy czytaliśmy całość tego dzieła, dyskutując i szukając najlepszego wariantu przekładu dla tych wszystkich miejsc, które rodziły w nas pytania czy wątpliwości. Wydaje mi się, że dzięki tej pracy także polski czytelnik może odkryć to, co jest wyjątkowe w *Chcę widzieć Boga*. Jest to takie przedstawienie drogi duchowej, które pomaga współczesnemu człowiekowi nie tylko ją odnaleźć, lecz także wytrwale nią podążać w stronę Boga.

Michał Mrozek OP

Przedmowa do nowego wydania *Chcę widzieć Boga*

WPROWADZENIE

Do rąk czytelnika trafia niezwykła książka błogosławionego o. Eugeniusza Marii od Dzieciątka Jezus – *Chcę widzieć Boga*.

POTRZEBA SYNTEZY DUCHOWOŚCI KARMELITAŃSKIEJ

Prowadząc od lat zajęcia w naszych Instytutach Duchowości „Carmelitanum”, zauważam ze strony Słuchaczy potrzebę książki, która scaliłaby w sposób integralny naszą niezwykle bogatą duchowość karmelitańską.

Do tego, która wpisałaby również naszą duchowość niejako w tradycję filozoficzną i teologiczną Kościoła w jej najczystszym nurcie, jaką niewątpliwie stanowi dziedzictwo św. Tomasa z Akwinu.

A poza tym chodziłoby również i o to, aby taka książka miała charakter bardziej mistagogiczny. Stąd nie jest przypadkiem, że jej wewnętrzny układ jest oparty na *Twierdzy wewnętrznej*.

ATUTY OBECNEGO WYDANIA

Ważnym atutem tej książki jest to, że jej tłumaczenie jest oparte o najnowsze wydanie francuskie z roku 2014, oraz to, że

w jednym tomie są dwie wcześniejsze książki znane polskiemu czytelnikowi jako: *Chcę widzieć Boga* oraz *Jestem córką Kościoła*.

Wydanie polskie tej książki jest ubogacone przypisami. Część pochodzi od samego Autora, a w poprzednim wydaniu polskim ich nie było, część pochodzi od wydawcy francuskiego z 2014 r., a część od redakcji naukowej nowego tłumaczenia polskiego. Ponadto obecne wydanie polskie zawiera także wstęp biograficzny ukazujący sylwetkę Błogosławionego.

PRACA ZESPOŁOWA

Biorąc do ręki tę książkę, trzeba mieć na uwadze fakt, że jest to efekt pracy zespołowej trwającej kilka lat. Najpierw należy docenić Agnieszkę Kuryś za cały trud włożony w przetłumaczenie tej książki. Nie można pominąć wkładu o. Michała Mrozka OP, który dokonał redakcji naukowej i służył konsultacją teologiczną przy ostatecznej redakcji tegoż tłumaczenia, a także zespołu, który dokonał konsultacji językowej i terminologicznej.

ZAKOŃCZENIE

Ufamy, że lektura tej książki pomoże niejednemu czytelnikowi w odczytaniu swojego miejsca na drodze życia duchowego i zarazem, dzięki perspektywom ukazanim w tejże książce, zachęci do dalszego podążania za Jezusem przez poszczególne mieszkania w Twierdzy swojej duszy do jej centrum, do siódmych mieszkań.

Wojciech Ciak OCD

Wprowadzenie ogólne

OJCIEC MARIA EUGENIUSZ OD DZIECIĄTKA JEZUS
(1894–1967)

KILKA ELEMENTÓW BIOGRAFII

„...właściwością miłości jest uniżenie się. Gdyby wszystkie dusze były podobne do dusz Świętych doktorów, którzy oświecili Kościół blaskiem swojej nauki, wydaje się, że dobry Bóg, zstępując do ich serc, nie zszedłby dość nisko. On jednak stworzył dziecko, które nie wie nic i wydaje tylko słabe kwilenie... Zstępując tak nisko, Dobry Bóg ukazuje swoją nieskończoną wielkość”¹.

1894–1922. CIĘŻKA NAUKA ŻYCIA

Henryk Grialou przychodzi na świat w Le Gua (departament Aveyron) 2 grudnia 1894 roku, akurat wtedy, gdy pewna młoda karmelitanka z Lisieux rozpoczyna opowieść o swoim życiu pod znakiem drogi dzieciństwa. Jest trzecim dzieckiem w rodzinie pochodzenia wiejskiego: w rodzinie Augusta Grialou (1860–1904), robotnika z zagłębia węglowego nieopodal gminy Aubin, i Marii Miral (1864–1937). Jego starsze rodzeństwo to Mariusz (1888–1961) i Aniela (1893–1923). Potem urodziły się jeszcze Fernanda (1901–1994) i Berta (1902–1958). Henryk zostaje ochrzczony 13 grudnia 1894 roku. Rodzice ciężko pracują na utrzymanie, ale małżeństwo jest szczęśliwe. Henryk przez całe życie pozostanie przywiązany do swoich skromnych korzeni, które charakteryzują biedną i katolicką krainę Rouergue sprzed 1914 roku. Ma niespełna dziesięć lat, kiedy po krótkiej chorobie

¹ Święta Teresa od Dzieciątka Jezus, Rps A 2v–3r, styczeń 1895, s. 42.

umiera mu ojciec (18 sierpnia 1904 roku). Pani Grialou haruje ze zdwojoną energią, by samotnie wychować dzieci i wpoić im zasady chrześcijańskie. Rosnąc, Henryk staje się chłopcem żywym, przedsiębiorczym, upartym i kłótliwym. W Le Gua jest uczniem szkoły Braci Szkół Chrześcijańskich. Bardzo wczesnie czuje powołanie do kapłaństwa i wstępuje do ojców duchaczy, którzy rekrutują chłopców do swojej szkoły apostołskiej w Susie we Włoszech. Placówka ma tę zaletę, że jest darmowa. Henryk z odwagą jedenastolatka wyjeżdża sam na naukę w 6 i 5 klasie w Susie (1905–1907), po czym wraca do Francji do 4 klasy w Langogne (1907–1908). Nie czując się na swoim miejscu wśród ojców ze Zgromadzenia Ducha Świętego, wstępuje wówczas do niższego seminarium w Graves nieopodal Villefranche-de-Rouergue (1908–1911), a potem do wyższego seminarium w Rodez (1911–1913), gdzie przyjmuje niższe święcenia z rąk biskupa Charles'a du Pont de Lignonès. Słynny biskup Rodez (1906–1925), siostrzeniec Lamartine'a, jest w tym czasie bardzo zaangażowany w odbudowę swojego seminarium. Około 1909 roku Henryk dowiaduje się „z jakiejś skromnej broszury” o siostrze Teresie od Dzieciątka Jezus i zagłębia się w pismach karmelitanki. To jest objawienie. Zostaje powołany do wojska i we wrześniu 1913 roku jedzie do 122. Pułku Piechoty w Rodez, by odbyć służbę wojskową. Nie wie o tym, że ten przerwany potrwali sześć długich lat. Pierwsza wojna światowa wybucha 1 sierpnia 1914 roku. Już 18 sierpnia po raz pierwszy zostaje ranny w Lotaryngii i ewakuowany do szpitala w Angers. W październiku ponownie rusza na front, dobrowolnie, w zastępstwie pewnego ojca rodziny, i bierze udział w kampaniach w Argonne (sierpień 1916), Verdun (październik 1916), Chemin des Dames (lipiec 1917), we Flandrii (maj 1918) i w Szampanii (lipiec 1918). Jego postępowanie budzi podziw jego ludzi. We wrześniu 1917 roku zostaje awansowany na porucznika. W ciągu czterech lat na polu chwały poległo czterdziestu siedmiu seminarzystów z Rodez. Straszne doświadczenie okopów jest dla niego praw-

dziwą szkołą życia i troski duszpasterskiej. W listopadzie 1927 roku dekretem prezydenta zostaje odznaczony orderem Legii Honorowej; to drugi jego order po Krzyżu wojennym z gwiazdą i palmą.

Zaraz po demobilizacji (30 sierpnia 1919) wraca do wyższego seminarium, by nadrobić trzy lata: są to lata pracowite, naznaczone nagłym powrotem do realiów życia w cywilu i zgłębiania „małej drogi dzieciństwa duchowego” tej, która stała się siostrą jego duszy. 13 grudnia 1920 roku wieczorem, czytając żywot świętego Jana od Krzyża i na pięć dni przed przyjęciem święceń subdiakonatu, Henryk czuje nagłą powołanie, by wstąpić do Zakonu Karmelitańskiego. Syci się pismami Świętego, zachęcany przez karmelitanki z Rodez i ich przeoryszę, matkę Marię Eugenię od Najświętszego Serca, która serdecznie go polubiła. Młody ksiądz Grialou napotyka powszechny sprzeciw: ze strony swojego kierownika, ze strony biskupa de Ligonnières, który nie chce go wypuścić, a przede wszystkim ze strony matki, nieprzejednanej i zranionej koniecznością rezygnacji z planu zamieszkania na plebanii w Aveyron ze swoim „Ricou”. Zaczyna się długi i bolesny okres zmagania i cierpienia. Henryk modli się, zgłębia doktrynę karmelitańską, jednocześnie, jak to ujął, „wybierając bycie księdzem do dna”.

4 lutego 1922 roku przyjmuje święcenia kapłańskie z rąk biskupa Verdiera w kaplicy seminarium w Rodez. Tymczasem przełożeni zrewidowali swoje stanowisko i uznali jego powołanie karmelitańskie. Jedynie pani Grialou trwa przy swoim i podtrzymuje swoją niezgodę. Zbuntowana, oświadczywszy, że nie weźmie udziału w święceniach syna, mimo to przybywa. Henryk wcześniej poprosił o znak swoją przyjaciółkę, siostrzyczkę Teresę, o to, by jego matka uczestniczyła w ceremonii. 12 lutego ksiądz Grialou odprawia Mszę prymicyjną w Le Gua, a nazajutrz bez słowa ostatecznie opuszcza bliskich. W święto świętego Mateusza (24 lutego) zostaje przyjęty do nowicjatu karmelitów w Avon.

1922–1937. ZAKORZENIENIE W KARMELU

Powołanie Henryka było „tak nagłące i niewątpliwe”, że nie przyszło mu do głowy spotkać się wcześniej z karmelitami. Nie wiedział nawet, że istnieją oni we Francji, gdyż karmelitanki z Rodez wspomniały mu tylko, że w czasie wygnania w 1901 roku przenieśli się do Hiszpanii. Za *ancien régime* żyło we Francji bardzo wielu synów zreformowanego Karmelu, zwanych potocznie karmelitami bosymi². Kiedy powrócili w 1839 roku po katastrofie, jaką stanowiła rewolucja, poprzestali na podźwignięciu dwóch dawnych prowincji: w Awignionie i w Akwitanii, powstałych odpowiednio w roku 1617 i 1641. W 1901 roku stu pięćdziesięciu pięciu francuskich karmelitów udało się na dwudziestoletnie wygnanie, ci z Akwitanii do Hiszpanii (do Calahorry), a ci z Awinionu do Belgii (do Marche). Czasy są ciężkie i w 1906 roku dwie prowincje muszą się połączyć. Do czasu powrotu (1920–1921) dotrwało siedemdziesięciu siedmiu zakonników. Z szesnastu klasztorów przejętych w 1901 roku przez państwo mogą odzyskać jedynie siedem, i to za cenę wielkich wyrzeczeń. Powstaje wówczas nowicjat na obrzeżach parku Fontainebleau, w Avon, akurat w tym samym dniu, w którym powracają bracia z wygnania w Marche (25 sierpnia 1920). Tam właśnie przyjeżdża Henryk i 10 marca 1922 roku otrzymuje habit karmelitański. Od tej pory będzie znany wśród braci pod imieniem ojca Marii Eugeniusza od Dzieciątka Jezus. Jego formacja zakonna rozwija się w dwóch kierunkach, które później nieustannie będzie kontynuował – oświecenie przez Boga i dar z siebie. Dwie godziny dziennie modlitwy w ciszy są dla niego jakby tygłem nowych narodzin. Nowy karmelita przez całe życie okaże się niezachwianie wierny przepojonej miło-

² Na początku XVIII wieku było ich nieco mniej niż tysiąc w około sześćdziesięciu różnych klasztorach stu trzydziestu trzech fundacji karmelitów dawnej obserwacji, czyli „Wielkich Karmelitów”. Gałąź tych ostatnich, w przeciwieństwie do gałęzi Bosych, została odnowiona we Francji bardzo późno, gdyż dopiero w 1989 roku, niemal dwieście lat po wielkim exodusie w 1792 roku.

ścią praktyce tych godzin modlitwy, choćby nawet wywiązując się z tego samotnie, wieczorem, po dniu przeładowanym obowiązkami. Na krótko przed śmiercią zwierzył się: „Rok spędzony w nowicjacie był rokiem zaręczyn, objawianiem się Ducha Świętego poprzez całą grę płomieni i ognia!... Ja natomiast byłem szalony z miłości! Chciałem jedynie miłości, prosiłem jedynie o miłość...! [Doświadczył] osobistego przeżycia zesłania Ducha Świętego”³. Powściągliwy i skąpo dawkujący zwierzenia ojciec Maria Eugeniusz odsłania nam tutaj to, co będzie siłą napędową całego jego życia duchowego. Zgłębianie świętego Jana od Krzyża mobilizuje całe jego kapłaństwo i pomaga ukierunkować wielką wrażliwość. 11 marca 1923 roku, na miesiąc przed beatyfikacją siostry Teresy od Dzieciątka Jezus (29 kwietnia 1923), składa profesję zakonną. Pierwszą jego posługą pełnioną dla karmelitanek są trzydniowe sesje formacyjne wygłaszane dla uczczenia młodej mniszki wyniesionej do chwały ołtarzy. Ponieważ ojciec Maria Eugeniusz jest już kapłanem, drugi rok nowicjatu kontynuuje w Avon (marzec 1923 – marzec 1924). Posłanie do klasztoru w Lille (sierpień 1924) to dla niego początek intensywnej działalności apostołskiej i intelektualnej. Faktycznie zostaje mu wówczas powierzone kierowanie czasopismem „Carmel”, które wychodzi z długiego okresu stagnacji (styczeń 1925 – sierpień 1928). Jest to czas, gdy korzystając ze sprzyjającego kontekstu eklezjalnego, młodzi francuscy karmelici przyczyniają się do głębokiej odnowy życia i studiów mistycznych. Stały kontakt z ojcami Ludwikiem od Trójcy Świętej (1889–1964)⁴, Brunonem od Jezusa i Maryi (1892–1962)⁵ i paroma innymi młodymi,

³ Zwierzenie poczynione 12 stycznia 1967 roku Marii Pila, cytowane w: Bp Guy Gaucher OCD, *Maria Eugeniusz od Dzieciątka Jezus. Biografia*, tłum. Wanda Sarna, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2018, s. 85.

⁴ Georges Thierry d'Argenlieu, zawodowy wojskowy, wstępuje do nowicjatu w Avon w 1920 roku. Magister studentatu w klasztorze w Lille i pierwszy przełożony Prowincji Paryskiej, reaktywowanej w 1932 roku, tak dalece wsławił się w rzemiośle wojennym, że został admirałem (1943) i wysokim komisarzem w Indochinach (1945).

⁵ Jacques Froissart był o dwa lata wyżej w nowicjacie w Avon niż ojciec Maria Eugeniusz. Jest autorem biografii świętego Jana od Krzyża (1927), która odnowiła

wspañiale się zapowiadającymi karmelitami, jest dla niego bodźcem do prowadzenia własnych poszukiwań i pogłębiania doktryny świętych Karmelu.

Lata dwudzieste XX wieku to pomyślny czas dla Karmelu. Święta Teresa od Dzieciątka Jezus zostaje kanonizowana 17 maja 1925 roku, zaś święty Jan od Krzyża ogłoszony Doktorem Kościoła 24 sierpnia 1926 roku. Ojciec Maria Eugeniusz oddaje się wówczas niestrudzenie posłudze kaznodziejstwa. W 1927 roku w ciągu ośmiu miesięcy prowadzi dwanaście trzydniowych sesji ku czci Doktora Mistycznego. Jego znajomość dusz w połączeniu z wielkim urokiem osobistym pokonuje stare uprzedzenia, które wskutek złożonych racji historycznych odizolowały Karmele „francuskiej obserwancji” od ich braci karmelitów bosych. Ścisłe więzi łączące go z Karmelem w Lisieux i z siostrami świętej Teresy⁶ ułatwiają mu dostęp do wielu klasztorów karmelitanek, do których wkracza jako pierwszy karmelita od trzystu lat. Cztery lata spędzone w Lille są intensywne. Kończą się mianowaniem ojca Marii Eugeniusza na przełożonego Petit Castelet nieopodal Tarascon (14 sierpnia 1928). Klasztor ten ma na swoim terenie szkołę apostołską, czyli „mały nowicjat”. Karmelici prowadzą kolegium i zapewniają uczniom przestrzeń sprzyjającą rozeznawaniu ewentualnych powołań. Ojciec Maria Eugeniusz przebywa tam do 1932 roku. W 1929 roku przychodzą do niego trzy dyrektorki ze szkoły Cours Notre-Dame de France z Marsylii⁷. Są złąknione żywej wiedzy o Bogu, gotowe

historiografię wybitnego mistyka hiszpańskiego i po części francuskojęzyczne studia nad tym świętym. Od 1931 roku do śmierci wyróżnia się, wznawiając „Études Carmelitaines”, których prestiż w świecie psychologii religijnej nierozzerwalnie się wiąże z jego niesłuchanie malowniczą osobowością intelektualną. [Wydanie polskie: Bruno Froissart OCD, *Święty Jan od Krzyża*, wstęp Jacques Maritain, tłum. Karmelitanki Bose, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 1982. Przyp. tłum.].

⁶ Siostra Genowefa (Celina) oddała hołd ojcu Marii Eugeniuszowi, oświadczając, że jest on jednym z najlepszych interpretatorów myśli jej świętej siostrzyczki. Matka Agnieszka u schyłku życia posunęła się aż do stwierdzenia: „Nigdy nie widziałam duszy, która byłaby tak bardzo podobna do mojej siostrzyczki, jak ojciec Maria Eugeniusz” (cytowane w: R. Règue, *Père Marie-Eugène de l'É.-J.*, numer specjalny czasopisma „Carmel”, 1968, s. 5–6).

⁷ Panny Maria Pila, Jeanne Grousset i Germaine Romieu.

do złożenia całkowitego daru w formie, jakiej poszukują, a jakiej nikt nie potrafił im wskazać. Dzięki temu wygłasza on w Marsylii pierwsze konferencje o modlitwie; uczestniczą w nich pracownicy uniwersytetu. Do trzech młodych, niezamężnych kobiet dołączają kolejne towarzyszk i ostatecznie w 1932 roku grupa osiada w rozległej posiadłości Notre-Dame de Vie nieopodal Venasque, w cieniu maryjnego sanktuarium pochodzącego z VI wieku. Arcybiskup Awinionu błogosławi tę fundację, którą ojciec Maria Eugeniusz do końca życia otaczał nieustanną i pełną uwagi troską.

Rok 1932 obfituje w niespodziewane wydarzenia. Zaczyna się w lutym od podziału jedynej francuskiej prowincji karmelitów na nowe autonomiczne okręgi: półprowincję Awiniońsko-Akwitańską (spadkobierczynią dwóch prowincji odnowionych w XIX wieku) i Paryską⁸. Biorąc pod uwagę kryteria, wśród których pokrewieństwo duchowe wydaje się mieć taką samą wagę jak pochodzenie geograficzne, ojciec Maria Eugeniusz wybiera Południe, podczas gdy wielu innych młodych, utalentowanych braci woli Paryż. Kilka tygodni później zostaje mianowany przeorem klasztoru w Agen (4 marca 1932). Na Wielkanoc (27 marca) nowo konsekrowane kobiety po raz pierwszy przebywają w Notre-Dame de Vie. W latach 1932–1937 Ojciec rozwija znaczącą posługę kaznodziejską we francuskich Karmelach, przez które jest szczególnie ceniony. Jednocześnie wygłasza bardzo wiele konferencji publicznych i wywiera trwały wpływ na braci, z którymi ma kontakt, poczynając od nowicjuszy z Agen. Czterdzieści konferencji o modlitwie wygłoszonych w szkole Cours Notre-Dame de France w Marsylii już stanowi podstawę tego, z czego w przyszłości powstanie książka *Je veux voir Dieu*. Karmelitańska Prowincja Awinionu-Akwitanii, uboższa w liczebność i w dynamizm od Prowincji Paryskiej, często korzysta z zalet ojca Marii Eugeniusza w dziedzinie zarządzania:

⁸ W 1947 roku obydwie półprowincje zostały podniesione do rangi prowincji.

odwagi i wytrzymałości w trudnych doświadczeniach, otwartości umysłu zakorzenionej w znakomitej znajomości różnych tradycji Karmelu, wielkiej troski o osoby. Jest człowiekiem wymagającym, „skałą”, kryjącym w sobie głęboką wrażliwość. Podczas kapituły prowincjalnej w maju 1936 roku zostaje wybrany przeorem klasztoru w Monte Carlo. Funkcję tę pełni tylko przez jeden rok.

1937–1955. LATA RZYMSKIE

17 kwietnia 1937 roku ojciec Maria Eugeniusz zostaje wybrany przez kapitułę generalną karmelitów zebraną w Wenecji na trzeciego definitora generalnego. Ta funkcja radnego ojca generała wstrząsa przebiegiem jego życia zakonnego, ale wielki zmysł Kościoła, umiłowanie Zakonu natychmiast wprowadzają go na drogę posłuszeństwa, która poszerza jego apostolskie oddziaływanie oraz potwierdza i karmi duchowe intuicje karmelity i założyciela. Zachował ten urząd do 1955 roku i przez ten czas przebywał w Rzymie z wyjątkiem lat wojny, kiedy to wrócił do Francji.

24 sierpnia 1937 roku Fraternia Notre-Dame de Vie zostaje erygowana kanonicznie⁹. Przełożoną zostaje wówczas wybrana Maria Pila i sprawuje tę funkcję aż do śmierci w 1974 roku. Miesiąc wcześniej ojciec Maria Eugeniusz reprezentował ojca generała podczas Dni Studiów Karmelitańskich w Avon¹⁰. 3 listopada 1937 roku umiera pani Grialou. Wielka miłość syna i autentyczne życie duchowe od wielu lat ostatecznie przewyciężyły jej uprzedzenia.

Do 1955 roku trudno jest oddzielić osobiste życie ojca Marii Eugeniusza od jego licznych zaangażowań w służbie Zakonu Karmelitańskiego. Doświadczenie zarządzania pozwala mu

⁹ Początkowo ma status świeckiej fraternii Trzeciego Zakonu Karmelitańskiego (1937), a następnie „pobożnego stowarzyszenia” (1946).

¹⁰ Później bierze udział w Kongresach „Études Carmélitaines” w latach 1938, 1948, 1950, 1956 i przewodniczy Kongresowi w roku 1952.

dogłębnie poznać kontemplacyjny, misyjny i międzynarodowy wymiar Zakonu. Silne wrażenie wywiera na nim wizytacja klasztorów karmelitańskich w Palestynie (marzec–kwiecień 1939). Po wybuchu wojny zostaje zmobilizowany (2 września 1939) i awansowany na stopień kapitana rezerwy. Niemożność dotarcia do Rzymu zmusza go do pozostania we Francji (1940–1945), gdzie głosi liczne rekolekcje w Karmelach lub w rozmaitych grupach. Ojciec dopasowuje się do wszelkiego rodzaju odbiorców. Jest cenionym konferencjonistą. Przemawia bez oratorskich popisów, ale z wielką siłą przekonywania. Niezależnie od tego, czy zwraca się do wykładowców uczelni, seminarzystów, duszpasterzy czy tłumnie zebranych świeckich, naucza tego samego – kontemplować Boga, jednocześnie pozostając aktywnym, przekazywać współczesnemu światu łaskę Karmelu, żyć w owładnięciu przez Boga i dawać siebie, współpracować z dziełem Ducha Świętego, którego uważa za „Przyjaciela”. Jako dobry karmelita, ojciec Maria Eugeniusz jest również duszą maryjną. Matka Boża jest dla niego doskonałą ilustracją procesu zjednoczenia duszy z Bogiem. Jak pisze, „Maryja doskonale umie nieść pomoc bez zakłócania realizacji zamysłu Boga, bez umniejszania dobroczynnej mocy Jego światła i skuteczności Jego działania... Jak milczący cień pośród nocy, Maryja rozlewa słodycz, nie usuwając cierpienia, tworzy łagodny półmrok, nie rozpraszaając ciemności”¹¹. Ukształtowany przez średniowieczne tradycje Karmelu, Ojciec intensywnie żyje nabożeństwem do Matki Bożej, „proroczego znaku przyszłej łaski”. Chroniąc swe dzieci pod swym Habitem (szkaplerzem), Maryja włącza je w rozwój łaski, jednocześnie trzymając je w ukryciu. Objawia Ona działanie Boga, jednocześnie trzymając je w ciemności pod zasłoną wiary. Jako dziecko Henryk Grialou stawiał pierwsze kroki w maryjnym sanktuarium w Ceignac. Gdy został zakonnikiem, wciąż zdawał się na prowadzenie przez Tę, której odpowiada słodkie wezwanie

¹¹ t 893–894.

„Królowej i Ozdoby Karmelu”. Szerzy Jej kult i podaje za przykład duszom, którymi chce kierować na stromej drodze wiary. Tak jest oczywiście w przypadku jego Instytutu świeckiego, poświęconego Notre-Dame de Vie, ale o maryjnej gorliwości Ojca świadczą dwa inne wydarzenia: zasadniczy wkład, jaki wniósł w ufundowanie w swojej zakonnej prowincji Świętej Pustyni, na terenie której znajduje się piękne, małe prowansalskie sanktuarium poświęcone Matce Bożej Litościwej (1948), oraz wielka pielgrzymka karmelitańska w setną rocznicę objawień w Lourdes (16 lipca 1958), której jest inicjatorem i głównym organizatorem.

Wyjątkowe doświadczenie kierownictwa duchowego każe mu stwierdzić: „tajemnica dusz [jest] bardziej zdumiewająca niż tajemnica Boga”¹². W odniesieniu do relacji z Bogiem jest wymagający zarówno od innych, jak i od siebie, ale daje dowód zadziwiającej łagodności, kiedy chodzi o podźwignięcie udręczonych dusz i podanie im nowych powodów do nadziei. Jako przełożony zakonny, przez niemal całe życie, budzi lęk i respekt, ale wzrusza swoją prostotą. Jego rządy są szorstkie, ale sprawiedliwe. Impulsywny temperament bywa dla niego cierpieniem, ale umie przyjąć upokorzenie i posługuje się nim, by innym dodawać otuchy. Sposób myślenia ma bardziej intuicyjny niż spekulatywny. Uniwersyteckie dociekania intelektualne interesują go jedynie jako pewien dostęp, jako pewien etap w drodze do wyższego poznania. Podziwia i darzy szczególnym upodobaniem braci konwersów, będących filarami życia wspólnotowego i stabilności klasztoru. Praktykując ubóstwo w wysokim stopniu, czuje się swobodnie wśród prostych ludzi i zawsze umie być im bliski. O ile ojciec Maria Eugeniusz jest uznanym specjalistą od mistyków karmelitańskich – zwłaszcza od dwóch świętych Teres – to nade wszystko jest osobowością typu Eliaszowego, świadkiem Boga żywego w materialistycznym świecie przechodzącym głębokie przeobrażenie. Zgłębiając wciąż na nowo tradycję

¹² t 1001.

Karmelu, której jest wytrawnym znawcą, proponuje ją wszystkim poszukiwaczom Boga, bez względu na to, z jakiego wywodzi się środowiska czy jaką reprezentują kulturę. Notre-Dame de Vie to jego uprzywilejowane dzieło i nieustannie się rozrasta. Wkrótce po ogłoszeniu konstytucji apostolskiej *Provida Mater Ecclesia*¹³ Piusa XII o Instytutach świeckich uzyskuje afiliację do Zakonu Karmelitów Bosych (10 marca 1947) i uznanie za Instytut świecki na prawie diecezjalnym (15 sierpnia 1948), jako jeden z pierwszych w Kościele.

W tym samym okresie ojciec Maria Eugeniusz zostaje ponownie powołany na odpowiedzialną funkcję – zostaje mianowany pierwszym definitorem ojca Sylwiusza od Świętej Teresy, generała karmelitów (26 kwietnia 1947). Mimo obciążających go obowiązków publikuje *Oraisons des débutants* (1944) i przede wszystkim mistrzowskie dzieło *Je veux voir Dieu* (1949–1951), owoc licznych konferencji duchowych. 23 lutego 1948 roku Pius XII¹⁴ mianuje go wizytatorem apostolskim karmelitanek bosych we Francji. Od września 1948 do czerwca 1953 roku odwiedza sto czterdzieści dwa Karmele objęte wizytacją. To przytłaczające zadanie ma przygotować utworzenie kilku Federacji Karmelitanek Francji, które organizuje z rozmachem podczas pamiętnych zgromadzeń odbywanych w cieniu Karmelu w Lisieux (19–30 października 1953), pod życzliwym spojrzeniem jego starej przyjaciółki, siostry Genowefy (Celiny), ostatniej żyjącej z sióstr Martin¹⁵. 17 maja 1948 roku, pomagając ojcu generałowi wizytującemu Karmel Francji, inauguruje Świętą Pustynię karmelitów w Roquebrune-sur-Argens (departament Var), której gorąco pragnął i którą aktywnie przygotowywał. Nic go nie powstrzymuje i nie wydaje się okiełznać jego krzepkiej kondycji. Mnoży wizytacje kanoniczne domów Zakonu na Bliskim Wschodzie (Palestyna,

¹³ Konstytucja ta, nosząca datę 2 lutego 1947 roku, jest oficjalnym aktem ustanowienia Instytutów świeckich.

¹⁴ Pius XII wiele pracował nad odnową żeńskiego życia monastycznego.

¹⁵ Zmarła w 1959 roku.

Irak, Egipt, Liban w dniach 1 listopada 1947 – 30 stycznia 1948) i w Belgii (1950), dopóki wielkie wyczerpanie nie zmusza go odpoczynku w Notre-Dame de Vie (drugi semestr 1951). Przychylnie usposobiony do różnych form nowoczesnego apostołatu, ojciec Maria Eugeniusz jeździ po całym świecie i pobudza misyjnego ducha swoich braci lub księży diecezjalnych, z którymi czuje się blisko związany. Odziedziczony po wiejskich przodkach zmysł praktyczny pozwala mu przechodzić od jednego projektu do innego z całkowitą wolnością ducha. Ten niestruudzony robotnik sprawia wrażenie, że nieustannie żyje w obecności Boga. Jeden z jego współpracowników w Domu Generalnym zaświadcza:

Okazywał niezwykle uważną wrażliwość i delikatność. Jego miłość doprawdy była wyjątkowa. Przenikliwym umysłem potrafił ocenić ludzi, określić ich zdolności, pozostawiając im potem swobodę działania, która skłaniała do pracy i pilnego zaangażowania. Umiał rozbudzić aktywność, wydobywając z każdego najlepsze energie, interesując się wszystkimi i każdego wspierając¹⁶.

Śmierć ojca Sylweriusza, prepozyta generalnego, który zginął w wypadku podczas wizytacji kanonicznej w Meksyku (10 marca 1954), nagle go stawia na czele Zakonu. Przez cały rok, do kapituły generalnej w kwietniu 1955 roku, pełni funkcję wikariusza generalnego Zakonu. 23 października 1954 roku zostaje erygowane Pobożne Zjednoczenie Synów Notre-Dame de Vie, świecka gałąź męska Instytutu. Przy okazji podróży na Daleki Wschód (25 listopada 1954 – 10 lutego 1955) ojciec Maria Eugeniusz zaszczepił Notre-Dame de Vie na Filipinach (Boże Narodzenie 1954). Kiedy wraca do Rzymu, dobiegają końca ostatnie prace nad budową Międzynarodowego Kolegium Karmelitów (Teresianum) i Domu Generalnego; częściowo to on je nadzorował. Inauguracja odbywa się 24 kwietnia 1955 roku, trzy dni przed otwarciem

¹⁶ Świadectwo ojca Walentyna od Najświętszej Maryi Panny, cytowane w: *Le Père Marie-Eugène de l'Enfant-Jésus*, numer specjalny czasopisma „Carmel”, mars 1968, s. 79.

kapituły generalnej Zakonu. Z dnia na dzień ojciec Maria Eugeniusz wraca do szeregu. 15 maja wyjeżdża z Rzymu i rozpoczyna życie w klasztorze Petit Castelet jako zwykły zakonnik.

1955–1967. „W OBJĘCIACH DUCHA ŚWIĘTEGO”

Po powrocie do swojej Prowincji Ojciec zaczyna prowadzić bardziej uregulowane życie¹⁷, ale otrzymuje nowe obowiązki, które – jak zaświadcza karmelici i karmelitanki – wypełnia w łasce większej łagodności wobec siebie i wobec innych. Osiągnął stan pełnej dojrzałości duchowej, ale zrujnowane zdrowie ugruntowuje go na drodze cierpienia, które już go nie opuściło. Nagła śmierć jego siostry Berty (2 stycznia 1958), członkini Notre-Dame de Vie od 1939 roku i wzoru dobrowolnego wycofania się, głęboko go porusza i umacnia w łasce założyciela.

Jako przeor Petit Castelet (październik 1955 – lipiec 1957), asystent czterech Federacji Karmelitanek Francji (1956–1958), a potem Federacji Południowo-Wschodniej (1958–1967), prowincjał Awinionu-Akwitanii (1957–1960; 1963–1967), dyrektor wydawnictwa Éditions du Carmel (1955–1966) i redaktor naczelny czasopisma „Carmel” (1955–1960) stopniowo się wypala, jednocześnie wciąż przekazując istotę swego nauczania i płonącego w swoim wnętrzu płomienia.

Zapominając o sobie, poświęca wiele czasu braciom i siostram z Karmelu oraz członkom Notre-Dame de Vie, co nie przeszkadza mu prowadzić dalej cyklów konferencji publicznych, cenionych we wszystkich środowiskach (księży, świeckich, różnych grup zawodowych, zakonników, młodych i seminarzystów). Wszystkie jego nauki to potwierdzają – jego życiem jest Kościół. Doskonale pojął, że radykalizm Karmelu polega właśnie na uwidacznianiu tajemnicy Kościoła w tym, co w niej najbardziej sekretne i najbardziej ukryte, czyli jej tajemniczej i apostołskiej

¹⁷ W latach 1955–1961 mieszka w Petit Castelet.

plodności. Owo powszechne powołanie do świętości w pewien sposób zapowiada Sobór Watykański II. W tej perspektywie powołanie świadka, apostoła, należy rozumieć jako współdziałanie z dziełem Ducha Świętego: „owładnięcie”, jak z upodobaniem powtarza. Cały szlak duchowy oświeclany przez mistyków Karmelu charakteryzuje duszę ojca Marii Eugeniusza: duszę poddaną wielorakim, oczyszczającym próbom, ale zawsze posłuszną nauczaniu świętego Jana od Krzyża.

Ojciec nie oszczędza się, działa do granic wyczerpania. Jeździ od jednego Karmelu do drugiego, wizytuje klasztory swojej Prowincji i sam pracuje nad zakorzenieniem Notre-Dame de Vie w różnych miejscach zagranicą, a także nad utworzeniem gałęzi kapłańskiej (1961). Odbywa nawet dwie długie podróże do Kanady i do Meksyku (1960–1961), po czym, zaopatrzony w uzyskane upoważnienia, ostatecznie ustala miejsce swego pobytu w Venasque (10 maja 1961), nie zaniedbując przy tym obowiązków w Prowincji. Te funkcje mocno mu ciążyą na barkach¹⁸, ale w jego naturze nie leży uchylanie się od służby braciom, których jest niewielu, ale do których pozostaje mocno przywiązany¹⁹. Od 1963 do 1966 roku każdego lata jeździ do Kanady i głosi konferencje w Instytucie Duchowości przy klasztorze karmelitów Nicolet, który podlega Prowincji Awinionu-Akwitanii. Wraz z Marią Pila działa bez wytchnienia na rzecz rozrostu Instytutu w jego wymiarze międzynarodowym (pobyt na Dalekim Wschodzie w styczniu–lutym 1964). Przy tym niezmiennym rytmie zdrowie Ojca szybko się załamuje. Ciężkie zapalenie płuc (luty 1965) zmusza go do ograniczenia zaangażowań. Jest to czas zubożenia fizycznego i mocnego oddziaływania duchowego, ujawniający piękne opanowanie rozlicznych rejestrów bogatej

¹⁸ Zwłaszcza urząd prowincjała, który przypada mu w udziale w 1963 roku i który sprawuje do samej śmierci.

¹⁹ Karmelici z Awinionu-Akwitanii (potocznie zwani „z Południa”) przeszli trudny czas w latach 50., w okresie, gdy słabym organizmom młodych braci trudno było podołać wymaganiom surowej obserwacji zakonnej, nie najlepiej przygotowanej na odnowę lat posoborowych.

osobowości. Odważnie, w bezwarunkowym darze z siebie, ojciec Maria Eugeniusz poświęca się przytłaczającym obowiązkom. W końcu grudnia 1966 roku zostaje u niego zdiagnozowany rak prostaty. Ostatnie miesiące życia ojca Marii Eugeniusza są bardzo bolesne i doprowadzają go do swoistego całkowitego unicestwienia. 24 lutego, gdy jego stan się pogorszył, zwierza się otoczeniu: „Jestem biednym człowiekiem. Jeśli będzie się o mnie mówić, trzeba mówić, że jestem biedny, prosty i że cierpiałem”. Umiera 27 marca 1967 roku, w Poniedziałek Wielkanocny. Kilka godzin wcześniej wyszeptał: „Idę w objęcia Ducha Świętego”. Ceremonie pogrzebowe zostały odprawione 30 marca na dziedzińcu Notre-Dame de Vie, przemienionym w obszerną kaplicę. Jego proces beatyfikacyjny wszczęto 7 kwietnia 1985 roku, w Wielkanoc, a dekret o heroicznosci cnót podpisano 19 grudnia 2011 roku²⁰.

Louis-Marie de Jésus OCD

²⁰ [Maria Eugeniusz został beatyfikowany 19 listopada 2016 roku. Przyp. tłum.].

Przedmowa

do wydania pierwszego

t9

O tym, co można znaleźć w tomie *Chcę widzieć Boga* i czego można się spodziewać po następnym, zatytułowanym *Jestem córką Kościoła*, jasno powiem w kilku słowach, wyjaśniając, jak doszło do powstania tych książek.

Jakieś piętnaście lat temu kilkoro nauczycieli szkół średnich i wyższych przyszło do mojej klasztornej samotni, prosząc o nauczanie ich modlitwy karmelitańskiej. Zastrzeżenia, wahania, a nawet odmowa ujawniły moje zaniepokojenie tą prostą prośbą. Delikatne nalegania stały się nagłące i musiałem ustąpić.

Dzięki wielkodusznej gościnności, nagrodzonej po Bożemu prośbą o całkowite poświęcenie, udało mi się zorganizować w pobliskim dużym mieście wykłady o modlitwie. Konferencje w liczbie siedmiu czy ośmiu rocznie gromadziły dobrane audytorium. Po każdej nauce następowało pół godziny osobistej modlitwy, a potem trwały rozmowy indywidualne i wspólna wymiana myśli.

Kontakty ze słuchaczami szybko pokazały, że chodziło nie tyle o zaspokojenie ciekawości intelektualnej czy o chęć zasięgnięcia informacji, w pełni zresztą uzasadnioną, gdy ona dotyczy jakiegoś aktualnego zagadnienia, ile o objaśnienie doświadczenia duchowego, które zyskiwało samoświadomość i zmierzało do większego zagłębienia się w Boga. Nawet dla tęgich i błyskotliwych umysłów doświadczenie to – rzecz dziwna na pierwszy rzut oka – w niewielkim stopniu wiązało się z roztrząsanymi w czasopiśmie, spekulatywnymi problemami dogmatu czy teologii duchowej, ale świadczyło o wyraźnym pragnieniu nauczania

praktycznego i żywego, o pragnieniu prostego, lecz autentycznego świadectwa życia doktryną.

t 10

Pragnienia te zwróciły mnie ku nauczaniu wielkich mistrzów zreformowanego Karmelu w pozostawionym przez nich kształcie, nauczaniu oświeconemu wybitnym doświadczeniem Boga i znakomitą psychologiczną przenikaniem dusz, opartemu na teologicznej doktrynie, która pod prostymi i niekiedy symbolicznymi formułami kryje mocną strukturę, i całkowicie ukierunkowanemu w swym rozwoju na wspinaczkę dusz, które ma zaprowadzić na same szczyty. Okazało się jasne, że to proste i absolutne, bezpośrednie i treściwe nauczanie odpowiadało na potrzeby tych dusz i na wymagania tych nowoczesnych umysłów, przepojonych być może pewnym sceptycyzmem względem idei, ale gotowych przyjąć świadectwo życia i podporządkować się tym twierdzeniom, gdy ich rękojmą jest praktyczna skuteczność.

Narzucił się jeden wniosek: należało przedstawić w nienaruszonym stanie świadectwo i nauczanie mistrzów, jakimi byli reformatorzy Karmelu; w tym celu uniknąć uwięzienia go w jakimś systemie czy zmuszenia do służenia jakiejś tezie; samemu możliwie jak najbardziej się usunąć, żeby im samym oddać głos; poprzestać na zebraniu ich twierdzeń, objaśnieniu ich za pomocą paralelnych fragmentów, uporządkowaniu w pewną syntezę, która pozostanie ich syntezą. Pozostawało tylko przełożyć je na formę dostosowaną do potrzeb naszych czasów.

Spośród tych mistrzów należało wybrać przewodnika. Słuchacze okazywali upodobanie względem świętego Jana od Krzyża. Ja wybrałem świętą Teresę. Po pierwsze dlatego, że jest Matką zreformowanego Karmelu, a nade wszystko dlatego, że ona sama w swoim ostatnim traktacie, arcydziele, jakim jest *Twierdza wewnętrzna*, przedstawia cały proces wspinaczki duszy. Jego opisowy styl i konkretny język wprowadziły nas w żywą i praktyczną atmosferę, w której chcieliśmy pozostać; ta droga, podzielona na etapy czy też mieszkania, nie tylko zapewniła nam plan pracy, ale utworzyła ramy i perspektywę, w których każda rzecz znala-

zła swoje miejsce i swoją wartość. W niebezpiecznych miejscach łatwo można było wpisać określone nauczanie, jakie przeznacza dla nich święty Jan od Krzyża i całe objąć światłem, jakie te zasady rzucają ku nieskończoności. Podział na mieszkania lepiej nam również uświadomił zadziwiającą szybkość wspinaczki świętej Teresy od Dzieciątka Jezus i wzniosłą prostotę jej małej drogi.

Dzięki tym konferencjom, wygłoszonym w bardzo różnych środowiskach i zredagowanym później w obecnej ich formie, mogłem stwierdzić, że pragnienie Boga bynajmniej nie jest przywilejem wykształcenia, że na szczęście Bóg w naszych czasach roznieca to pragnienie w bardzo wielu duszach i wystarczy je przyjąć, by pojąć język mistrzów, którzy nam¹ wytoczyli strome ścieżki prowadzące do źródła wody żywej. t 11

Zanim oddam te stronicie szerszemu odbiorcy, niech mi będzie wolno podziękować tym, którzy mnie nakłonili do ich napisania i jakże skutecznie mi w tej pracy pomogli. Przeanalizowanie dla tych ludzi nauczania Świętych Karmelu było dla mnie bezcenną łaską; praca w ich towarzystwie dodała do tej korzyści głęboką radość nadprzyrodzoną, radość wdychania pełną pierśią woni, która się wznosi z pól użyźnionych błogosławieństwem Pana.

W uroczystość świętej Teresy,
15 października 1948 roku

Spis treści

<i>Michał Mrozek OP</i> , Wprowadzenie do przekładu polskiego ...	5
<i>Wojciech Ciak OCD</i> , Przedmowa do nowego wydania <i>Chcę widzieć Boga</i>	9
Wykaz skrótów	11
Tabela. Duchowość terezańska: <i>Chcę widzieć Boga</i>	13
<i>Louis-Marie de Jésus OCD</i> , Wprowadzenie ogólne	17
Ojciec Maria Eugeniusz od Dzieciątka Jezus (1894–1967). Kilka elementów biografii	17
1894–1922. Ciężka nauka życia	17
1922–1937. Zakorzenie w Karmelu	20
1937–1955. Lata rzymskie	24
1955–1967. „W objęciach Ducha Świętego”	29
Przedmowa do wydania pierwszego	33

CZĘŚĆ I

P E R S P E K T Y W Y

Rozdział pierwszy – Twierdza wewnętrzna	39
A. Okoliczności historyczne	39
B. Metoda pracy i podział dzieła	44
C. Znaczenie dzieła	47
Rozdział drugi – „Chcę widzieć Boga”	51
A. Bóg jest obecny w duszy	52
I. Obecność niezmiernie wszechmocy	54
II. Obecność obiektywna	56
III. Umiejscowienie obiektywnej obecności w centrum duszy	58

B. Życie duchowe jest stopniowym dążeniem w głąb	60
C. Zjednoczenie przeobrażające: cel duchowości terezańskiej	63
Rozdział trzeci – Poznanie siebie	69
A. Przedmiot poznania siebie	71
I. Poznanie psychologiczne	72
II. Poznanie duchowe	75
a) Czym jesteśmy przed Bogiem	76
b) Bogactwa nadprzyrodzone	78
c) Złe skłonności	80
B. Jak osiągnąć poznanie siebie?	82
Rozdział czwarty – Modlitwa wewnętrzna	87
A. Rola modlitwy w duchowości terezańskiej	87
B. Czym jest modlitwa wewnętrzna?	92
C. Stopnie modlitwy	99
Rozdział piąty – „Dobry Jezus”	105
A. Jezus Chrystus w modlitwie terezańskiej	106
B. Uzasadnienie teologiczne	116
Rozdział szósty – Asceza terezańska	123
A. Asceza bezwarunkowa	124
B. Asceza dostosowana	132
C. Stopnie ascezy	138
Rozdział siódmy – Demon	141
A. Natura i siła demona	142
B. Wpływ demona na życie duchowe	144
I. Częstotliwość ingerencji demona	145
II. Sposoby i cel działania demona	150
C. Sposoby rozpoznania działania demona	156
D. Jak zwalczać działanie demona	158
I. Broń do zwalczania demona: modlitwa, post, woda święcona	160
II. Taktyka: akty anagogeniczne, pokora	163

Rozdział ósmy – Duch terezański	169
I. Zjednoczenie z Bogiem	170
II. Żarliwość Eliasza wyrażająca się w modlitwie i ofierze ...	173
III. Żarliwość Eliasza wyrażająca się w czynach	175
IV. Podsumowanie	178
Rozdział dziewiąty – Wzrastanie duchowe	183
A. Różne aspekty i etapy	183
B. Tajemnica wzrastania	190
C. Drogowskazy w ciemności	195

CZĘŚĆ II

PIERWSZE ETAPY

Rozdział pierwszy – Pierwsze mieszkanie	203
A. Opis pierwszego mieszkania	203
B. Grzech śmiertelny	207
C. Piekło	212
Rozdział drugi – W punkcie wyjścia	217
A. Ukierunkowanie na Boga	217
B. Dyspozycje niezbędne dla początkujących	224
I. Zdecydowanie	224
II. Rozeznanie i wolność ducha	229
III. Wielkie pragnienia	231
Rozdział trzeci – Pierwsze modlitwy	235
A. Modlitwa ustna	236
B. Modlitwa liturgiczna	241
C. Czytanie modlitewne	245
D. Rozmyślanie	248
Rozdział czwarty – Modlitwa skupienia	253
A. Opis modlitwy skupienia	254
B. Jak osiągnąć modlitwę skupienia	259
C. Świetność modlitwy skupienia	264

Rozdział piąty – Lekture duchowe	271
A. Znaczenie czytania	272
B. Jezus Chrystus, „księga żywa”	277
C. Dobór lektur	281
I. Osoba Chrystusa: Pismo Święte	282
II. Chrystus-Prawda: książki dogmatyczne	285
III. Chrystus-Droga: różne duchowości	288
IV. Chrystus-Życie w Kościele	290
Rozdział szósty – Rozproszenia i oschłości	293
A. Natura rozproszeń i oschłości	294
B. Przyczyny rozproszeń i oschłości	298
nadprzyrodzony charakter prawd – niestabilność władz duszy – choroby – szatan – dopuszczanie przez Boga rozproszeń i oschłości	
C. Środki zaradcze	305
I. Roztropność	305
II. Wytrwałość	307
III. Pokora	308
Rozdział siódmy – Przyjaźnie duchowe	311
A. Przyjaźnie w życiu świętej Teresy	312
B. Doktryna terejańska na temat przyjaźni	320
I. Znaczenie przyjaźni	320
II. Wybór przyjaźni	321
a) Miłość zmysłowa	323
b) Miłość duchowo-zmysłowa	324
c) Miłość duchowa	329
Rozdział ósmy – Kierownictwo duchowe	335
A. Znaczenie i konieczność kierownictwa	335
B. Wybór i cechy kierownika	342
I. Świętość	344
II. Roztropność	347
III. Doświadczenie	350
IV. Wiedza	351
C. Powinności osoby kierowanej	355
I. Duch wiary	355
II. Serdeczna ufność	356

III. Prostota i dyskrekcja	357
IV. Posłuszeństwo	359

Rozdział dziewiąty – Uporządkowane życie i uproszczone modlitwy	363
A. Uporządkowane życie	363
B. Uproszczone modlitwy	365
C. Braki i niepokój	370

Rozdział dziesiąty – Mądrość nadprzyrodzona a doskonałość chrześcijańska	377
A. Szaleństwo a doskonałość	378
B. Trzy mądrości	383
C. Różne mądrości a doskonałość	389

CZĘŚĆ III

KONTEMPLACJA I ŻYCIE MISTYCZNE

Rozdział pierwszy – Miłosna Mądrość	395
A. Czym jest miłosna Mądrość?	395
B. Co czyni miłosna Mądrość?	401
I. Będąc Mądrością, porządkuje i urządza wszystko tak, aby się spełnił Boży zamysł	401
II. Mądrość ta cała jest miłością	403

Rozdział drugi – Dary Ducha Świętego	407
A. Natura i rola darów Ducha Świętego	407
I. Definicja	407
II. Cnoty i Dary	410
III. Rozróżnienie między darami Ducha Świętego	414
B. Doświadczenie darów	420
C. Użyteczność i wykorzystanie darów Ducha Świętego	426

Rozdział trzeci – Dar z siebie	431
A. Konieczność i doskonałość daru z siebie	432

Bóg nie przymusza naszej woli – akt miłości doskonałej – najdoskonalsza ofiara – dar urzeczywistniony przez Jezusa Chrystusa

B. Przymioty daru z siebie	440
I. Bezwarunkowy	440
II. Bez ograniczeń	442
III. Często ponawiany	445
Rozdział czwarty – Pokora	449
A. Konieczność pokory	450
B. Stopnie i rodzaje pokory	461
I. Stopnie pokory	461
II. Rodzaje pokory	466
próżność; pycha woli, pycha umysłu, pycha duchowa	
C. Sposoby osiągnięcia pokory	476
Owoc światła Boga – modlitwa – światło pokory – upokorzenie – zjednoczenie z Chrystusem	
Rozdział piąty – Cisza	481
A. Konieczność ciszy	482
B. Rodzaje ciszy	489
I. Milczenie języka	489
II. Umartwienie naturalnej aktywności	494
III. Cisza wewnętrzna	506
Rozdział szósty – Samotność a kontemplacja	515
Konieczność – niebezpieczeństwa – Prorok – ojciec Tomasz od Jezusa	
Rozdział siódmy – Kontemplacja	531
A. Kontemplacja ogólnie	533
I. Definicje	533
II. Pierwsze formy kontemplacji	534
Estetyczna – intelektualna – teologiczna	
B. Kontemplacja nadprzyrodzona	538
I. Pojęcie	538
II. Skutki kontemplacji nadprzyrodzonej	540
III. Znaki	542
Przydatność znaków; przedstawienie znaków; złożoność indywidualnych przypadków	

Rozdział ósmy – Powołanie do życia mistycznego i do kontemplacji	551
A. Zagadnienie wstępne	552
B. Aspekt teoretyczny	553
I. Powołanie powszechne	553
II. Powołanie bliższe	556
C. Aspekt praktyczny	558
I. Dusze poza Twierdzą	559
II. Dusze w pierwszych trzech mieszkaniach	561
III. Drugi etap	564
 Rozdział dziewiąty – Teologia i kontemplacja nadprzyrodzona	569
1. Kontemplacja jest zależna od teologii	572
2. Kontemplacja nadprzyrodzona wykracza poza formuły ..	577
3. Teologia musi podążać za kontemplacją, by weryfikować jej twierdzenia dogmatyczne	579
4. Teologia weryfikuje światła kontemplacji	580
5. Porządkowanie i wspieranie jej w drodze	583
Kontemplacja i wykształcenie duchowe: święta Teresa od Dzieciątka Jezus i siostra Elżbieta od Trójcy Świętej ..	586
 Rozdział dziesiąty – Wiara a kontemplacja nadprzyrodzona ..	597
A. Konieczność wiary	598
B. Czym jest wiara?	603
C. Niedoskonały i doskonały sposób posługiwania się cnotą wiary	611
D. Cechy charakterystyczne poznania przez wiarę	614
I. Ciemność wiary	614
II. Pewność wiary	620
E. Praktyczne wnioski	624

JESTEM CÓRKĄ KOŚCIOŁA

Przedmowa do pierwszego wydania	633
---------------------------------------	-----

CZĘŚĆ IV

DO ZJEDNOCZENIA WOLI

Rozdział pierwszy – Początki modlitwy kontemplacyjnej ...	641
A. Skupienie nadprzyrodzone	645
B. Modlitwa odpocznienia i „smaków Bożych”	648
C. Kontemplacyjna oschłość albo modlitwa wiary	652
 Rozdział drugi – Bóg-światłość i Bóg-miłość	 657
A. Światłość i miłość w doświadczeniu mistycznym	658
I. Światło i dar rozumu	661
II. Miłość i dar mądrości	664
III. Jedność kontemplacji i obydwie dary kontemplacyjne	666
B. Doświadczenie świętej Teresy i doświadczenie świętego Jana	669
 Rozdział trzeci – Noce	 673
A. Natura nocy	674
B. Konieczność nocy	676
I. Szkody spowodowane ogólnie przez skłonności	676
a) Skutek ogałający	676
b) Szkody pozytywne	679
zmęczenie – rozgrzewanie – ciemność – nieczystość – osłabienie	
II. Szkodliwe są tylko te skłonności, które są dobrowolne ..	684
III. Szkody spowodowane przez każdy z grzechów głównych	686
pycha – chciwość – nieczystość – gniew – łakomstwo duchowe –	
zazdrość i duchowe lenistwo	
C. Fazy i sposoby przejawiania się nocy	692
I. Fazy	692
II. Sposoby przejawiania się	694
 Rozdział czwarty – Noc bierna zmysłów	 697
A. Natura i przyczyna nocy biernej zmysłów	699
B. Czas i długość trwania nocy biernej	703
C. Skutki nocy biernej	705

I. Skutki bolesne	706
oschłość i niemoc władz – lęk – niepokój – podrażnienie patologicznych skłonności	
II. Skutki dobroczynne	709
a) Przystosowanie zmysłów do ducha	709
b) Skutki szczególne	710
oświecenie co do samego siebie – oświecenie co do Boga – szacunek należny Bogu – pokora – cierpliwość i długomyślność	
Rozdział piąty – Noc czynna zmysłów podczas modlitwy	715
A. Jak poprowadzić tę noc czynną?	717
I. Trudności	718
różnorodność dusz – nieregularność kontemplacji – duszy trudno jest zrozumieć	
II. Środki	720
wskazania – błędy pouczające – Boże światło	
B. Noc czynna podczas modlitwy	722
I. Dwojaki obowiązek	722
respektować działanie Boga przez trwanie w ciszy – uzupełniać je przez aktywność	
II. Praktyczne skutki	730
1. Przygotowanie modlitwy	730
2. Wytrwać w modlitwie czynnej	732
3. Kiedy podczas modlitwy dusza już nie jest pod wpływem łaski kontemplacyjnej, musi powracać do rozważań	734
4. W niedoskonałych modlitwach kontemplacyjnych dusza musi zapewnić pokój i milczenie władzom, które zostały owładnięte przez Boga, ale musi nadal działać, posługując się władzami wolnymi, i na tyle, na ile może, nie zakłócać pokoju w głębi duszy	735
III. Zastosowania do modlitw kontemplacyjnych	738
1. Skupienie bierne	738
2. Modlitwa odpocznienia	740
Rozdział szósty – Oschłość kontemplacyjna	745
A. Dążyć wiarą do tego rejonu ducha, w którym panuje pokój, i tam pozostawać	747

I. Westchnienie pełne miłości	750
II. Anagogeniczny akt wiary	751
B. Lekceważyć zgiełk zmysłów i niekiedy wносить do niego ukojenie za pomocą pewnych pomysłowych sposobów	756
I. Roztropność	757
II. Cierpliwość	760
III. Przykłady kojącego wpływu	761
Rozdział siódmy – Noc czynna poza modlitwą	769
A. Całkowita asceza	769
B. Realizacja ascezy	774
I. Światło wewnętrzne	775
II. Wydarzenia opatrnościowe	778
III. Roztropność	784
unikaj okazji – niebezpieczeństwa apostolatu – słabość psychiczna	
Rozdział ósmy – Posłuszeństwo	795
A. Natura posłuszeństwa	796
B. Doskonałość posłuszeństwa	797
zapewnia ład – najdoskonalsza ofiara – komunია z Mądrością	
C. Cechy posłuszeństwa	805
I. Posłuszeństwo uporządkowane	805
II. Posłuszeństwo nadprzyrodzone	809
III. Posłuszeństwo całkowite	812
Rozdział dziewiąty – Zjednoczenie woli	817
A. Mistyczna łaska zjednoczenia	822
B. Skutki łaski mistycznej: zjednoczenie woli	825
C. Zwykła droga do zjednoczenia woli	830
I. Asceza oderwania	831
II. Praktykowanie miłości	832
III. Ingerencja Boga	834
Rozdział dziesiąty – Tajemnica Kościoła	837
A. Gorliwość o dusze	837
B. Tajemnica Kościoła	841
C. Tajemnica Kościoła i duchowość świętej Teresy	847

CZĘŚĆ V

ŚWIĘTOŚĆ DLA KOŚCIOŁA

Rozdział pierwszy – Boskie ubogacenia	859
A. Mądrość pracująca nad świętością	860
B. Cechy charakterystyczne boskiego działania	866
I. Mądrość udzielająca miłości	866
II. Głębia, w której działa miłość, określa jej wielkość	868
III. Miłość oczyszczająca i jednocząca	872
IV. Miłość źródłem światła	873
V. Miłość urzeczywistniająca Bożą obecność	876
VI. Miłość, która kształtuje doskonałego apostoła	880
C. Boskie sposoby działania	881
I. Święta Teresa z Ávili	882
II. Święty Jan od Krzyża	887
III. Święta Teresa od Dzieciątka Jezus	892
 Rozdział drugi – Łaski nadzwyczajne. Słowa i widzenia	901
A. Czym jest łaska nadzwyczajna i jakie są jej rodzaje?	902
I. Definicja	902
II. Łaski nadzwyczajne u świętej Teresy	905
a) Słowa	905
sukcesywne – formalne – substancjalne	
b) Widzenia	910
intelektualne substancji cielesnych – wyobrażeniowe – substancji duchowych – rzeczy ukrytych – Boga lub duszy – Trójcy Świętej	
III. Klasyfikacja tych łask	924
a) Słowa	924
b) Widzenia	924
B. Skutki łask nadzwyczajnych	928
I. Uświęcenie duszy	929
II. Światło	930
III. Dary charyzmatyczne	933
C. Częstotliwość i moment występowania łask nadzwyczajnych	935
D. W jaki sposób Bóg wytwarza łaski nadzwyczajne	938
I. Działanie bezpośrednie	939
II. Światła wlane w umysł	940

III. Doznania zmysłowe	941
obecność osoby – brak rzeczywistej percepcji obecności cielesnej w widzeniach wewnętrznych – rzadko w widzeniach zewnętrznych	
IV. Bóg wykorzystuje zasoby pamięci	943
V. Wspaniałe dostosowanie Boga	945
VI. Bóg wykorzystuje przyczynowość instrumentalną aniołów	946
E. Rozeznanie boskiego pochodzenia tych łask nadzwyczajnych	948
a) Znaki negatywne	951
b) Znaki pozytywne	952
siła Boga – pokora duszy – światło – wzbogacenie	
F. Postawa duszy wobec tych łask	957
I. Nie szukać w nich upodobania	957
II. Nie pragnąć ich	959
III. Otwarcie o nich mówić przewodnikowi duchowemu	960
Rozdział trzeci – Noc ducha: dramat	963
A. Przyczyny nocy ducha	964
B. Dramat	971
I. Cierpienia wewnętrzne	972
całkowita beznadzieja – oddalenie Boga – pustka i udręczenie – działanie szatana – opuszczenie przez wszystkich	
II. Cierpienia zewnętrzne	982
a) Wstrząsy będące zwykłą konsekwencją działania Boga	983
1. Zjawiska psychiczne	983
2. Zjawiska fizyczne	986
3. Umieszczenie fizyczne	989
b) Ciężkie próby wywoływane przez czynniki zewnętrzne	991
krytyka ze strony „porządných ludzi” – działanie szatana	
c) Nadzwyczajne zjawiska zewnętrzne	998
1. Zjawiska fizyczne	1001
α) Przypadek Teresy Neumann	1002
β) Jak powstają stygmaty?	1006
Prezentacja możliwych rozwiązań – Dyskusja: bezpośrednie działanie Boga, proces psychofizjologiczny	
γ) Ogólne wnioski	1019
2. Zjawiska psychiczne i zaburzenia umysłowe	1020

α) Podobieństwo między skutkami psychologicznymi nocy a chorobowymi zaburzeniami psychicznymi ..	1020
β) Jak rozróżnić te wielorakie zjawiska	1022
γ) Współistnienie nocy mistycznej i utrzymujących się psychoz	1026
1) Różne zaburzenia umysłowe	1026
2) Możliwości życia duchowego przy tych rozmaitych zaburzeniach	1028
Zaburzenia okresowe lub miejscowe – całkowita demencja	
C. Różne przejawy nocy	1035
I. Chwile wytchnienia	1036
II. Indywidualne formy oczyszczenia	1037
III. Oczyszczenie zanurzone w zwyczajnym życiu	1038
IV. Tajemnicze i często ukryte przed spojrzeniami	1039
V. Oczyszczenie oświecone światłem i obecnością miłości ..	1040

Rozdział czwarty – Postawa duszy: ubóstwo, nadzieja, dzieciństwo duchowe

A. Nadzieja i ubóstwo	1045
I. Nadzieja	1047
II. Ubóstwo duchowe	1050
B. Dzieciństwo duchowe	1057
I. Podstawy doktryny o dzieciństwie duchowym	1058
II. Droga dzieciństwa duchowego	1065
a) Najważniejsze cechy	1066
b) Jak praktykować dzieciństwo duchowe	1070
1. Zjednoczenie z Bogiem	1070
2. Asceza drogi dzieciństwa	1075
α) Założenia	1075
β) Praktykowanie ascezy małej drogi	1080
Odsunięcie zjawisk nadzwyczajnych – Wierność miłości i obowiązkom stanu – Heroiczna i radosna asceza	

Rozdział piąty – Pomoc i wzorce podczas nocy

A. Chrystus Jezus, Kapłan i ofiara	1092
I. Konieczne uciekanie się do Chrystusa w szóstym mieszkaniu	1092
1. Pośrednictwo Chrystusa jest powszechne	1093

2. Pośrednictwa niezbędne w tych mieszkaniach	1096
3. Jezus doskonałym wzorem pośród nocy	1102
4. Przykłady świętych	1104
święty Paweł, święty Jan od Krzyża, święta Teresa od Dzieciątka Jezus	
II. W jaki sposób odnosić się do człowieczeństwa Chrystusa?	1111
1. Trudności	1111
2. Doświadczenie wewnętrzne i spojrzenie na Chrystusa	1114
3. Nabożeństwo do Najświętszego Oblicza u świętej Teresy od Dzieciątka Jezus	1116
B. Najświętsza Maryja Panna – pełnia macierzyństwa	1119
1. Jezus i Maryja w Bożym planie	1119
1. Pierwszeństwo w godności	1119
2. Pierwszeństwo w sprawczości	1122
3. Pierwszeństwo w celowości	1126
II. Opatrznościowa rola Maryi Panny podczas nocy	1127
1. Maryja, Matka Miłosierdzia w mrocznych godzinach	1127
2. Pomoc Maryi w nocy ducha	1131
a) Formy Jej pomocy	1131
b) W jaki sposób dusza ucieka się do Maryi pośród nocy	1134
c) Różne formy bliskości z Maryją	1136
Rozdział szósty – Skutki nocy ducha	1141
A. Oczyszczenie moralne	1144
I. Konieczność oczyszczenia	1144
II. Jedynie noc ducha dokonuje oczyszczenia	1145
III. Przedmiot oczyszczenia	1146
IV. Jak dokonuje się oczyszczenie moralne?	1151
1. Oczyszczające działanie światła	1151
2. Oczyszczające działanie miłości	1153
B. Przełom duchowy	1156
I. Czym on jest	1156
II. Skutki w aktywności cnót teologalnych	1161
C. Zwycięstwo miłosnej Mądrości	1165
I. Światło i miłość	1166
II. Zwycięstwo miłości	1170
miłość wysokiej jakości – skutki jednoczące – dynamika tej miłości – pokój i słodycz	

III. Blask światła	1175
tajemnicze światło – wypływa z doświadczenia – odkrywa obecność Boga	
IV. Etapy zwycięstwa Miłości	1181
podwójna dynamika duszy: wstępowania i zstępowania w jej dyspozycjach – stałe postępowanie trwałej miłości	
Rozdział siódmy – Zaręczyny i zaślubiny duchowe	1187
A. Zaręczyny duchowe	1189
I. Na czym polegają zaręczyny duchowe?	1190
II. Klejnoty zaręczyn duchowych	1197
1. Odkrycie Boga w zjednoczeniu	1197
2. Wymiana obietnic i obopólna wierność	1202
owładnięcie duszy przez Boga i wierność duszy	
3. Żarliwe pragnienia i niepokój	1209
III. Czas i długość trwania zaręczyn duchowych	1215
B. Zaślubiny duchowe	1222
I. Łaska zaślubin duchowych	1224
1. Początkowe widzenie wyobrażeniowe	1224
2. Zjednoczenie zaręczyn i zjednoczenie zaślubin duchowych	1226
3. Intelktualne widzenie Trójcy Świętej	1228
4. Pokój zaślubin duchowych	1236
II. Rozwój łaski małżeństwa duchowego	1241
Rozdział ósmy – Zjednoczenie przeobrażające	1249
A. Zaślubiny duchowe a zjednoczenie przeobrażające	1249
I. Oznaki zaślubin – owoc miłości	1252
II. Światło kontemplacyjne	1256
III. Oglądanie twarzą w twarz	1259
B. Zjednoczenie przeobrażające	1260
I. Przeobrażająca pełnia łaski	1264
II. Obecność Ducha Świętego	1271
1. Aktywna obecność Ducha Świętego	1272
2. Obiektywna obecność Ducha Świętego i życie w miłości	1274
3. Dominująca obecność Ducha Świętego i Jego doskonałe królowanie w duszy	1278
III. Utożsamienie z Jezusem Chrystusem	1282

Rozdział dziewiąty – Święty w Pełni Chrystusa	1291
A. Podwójna dynamika miłości	1295
I. Synowskie dążenie ku Bogu	1295
II. Dążenie ku duszom	1297
III. Te dwa rodzaje zdążania łączą się w miłości Chrystusa ..	1301
B. Apostolstwo miłości i zadania apostołskie	1309
I. Istnieją boskie zadania apostołskie, odmienne od apostołstwa miłości	1309
II. Zadaniom apostołskim towarzyszy łaska	1312
1. Łaska przygotowania	1313
2. Bóg powierza władzę	1313
3. Łaska do wypełnienia misji	1314
III. Wypełnienie misji a doskonałość miłości	1316
IV. Wnioski	1321
C. Apostolstwo i rozwój miłości	1325
I. Apostolstwo w trzech pierwszych mieszkaniach	1326
II. Apostolstwo pod wpływem pierwszych Bożych owładnięć	1331
III. Apostolstwo w zjednoczeniu woli	1333
IV. Apostolstwo doskonałe w szóstym i siódmym mieszkaniu	1337

INDEKSY

Spis haseł indeksu rzeczowego	1357
Indeks rzeczowy	1359
Indeks cytatów biblijnych	1411
Indeks cytatów ze świętej Teresy od Jezusa	1420
Indeks cytatów ze świętego Jana od Krzyża	1430
Indeks cytatów ze świętej Teresy od Dzieciątka Jezus	1439
Bibliografia cytowanych dzieł	1442
Indeks osobowy	1453
Błogosławiony Maria Eugeniusz od Dzieciątka Jezus OCD	1461
Przekłady dzieł Autora	1461
Wybór tekstów bł. Marii Eugeniusza w języku polskim ..	1462
Publikacje w języku polskim o Autorze	1462